

บทความวิชาการ (Academic Article)

มุมมองในการพัฒนาหลักสูตรผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579

PERSPECTIVES ON CURRICULUM DEVELOPMENT THROUGH THE NATIONAL SCHEME OF EDUCATION B.E. 2560 - 2579

Received: October 9, 2018

Revised: October 21, 2018

Accepted: October 22, 2018

อังคณา อ่อนธานี^{1*}

Angkana Onthanee^{1*}

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹Faculty of Education, Naresuan University, Phitsanulok 65000, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: angkanao@nu.ac.th

บทคัดย่อ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เป็นกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ ดังนั้นการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการสังคมได้ หลักสูตรตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ต้องเป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับความรู้เชิงบูรณาการ ช่วยให้ผู้เรียนเตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง เน้นการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะและทัศนคติเชิงบวก มีความเชื่อมั่นและเคารพตนเอง มีความยืดหยุ่นและความตระหนักในสภาพแวดล้อมและสามารถใช้ความรู้สร้างสรรค์

คำสำคัญ: แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 การพัฒนาหลักสูตร

Abstract

The National Scheme of Education B.E. 2560 - 2579 is the nation framework and direction of development. An importance of putting the policies into practice is developing an appropriate curriculum should consist with current contexts, solve problems and meet social needs. The curriculum based on the National Scheme of Education B.E. 2560 - 2579 emphasis on integrated knowledge. Designing to help students prepare their life in the real world. Focus on lifelong education. Learn to construct knowledge.

The students improve their skills and positive attitudes, have a confidence and self-respect. Be flexible and aware of the environment and be able to use knowledge creatively.

Keywords: The National Scheme of Education B.E. 2560-2579, Curriculum Development

บทนำ

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคนที่รัฐต้องจัดให้ เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญก้าวหน้าทุกด้าน เป็นต้นทุนทางปัญญาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะและสมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข (Office of the Education Council, 2560A) อันจะนำไปสู่ เสถียรภาพและความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติที่ต้องพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศในเวทีโลก ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) และการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ 2573 (Sustainable Development Goals: SDGs 2030)

จากผลการพัฒนาการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2559 ในด้านคุณภาพการศึกษา พบว่า ผลการพัฒนายังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก และต่ำกว่าหลายประเทศในแถบเอเชีย ส่วนประเด็นคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้คุณภาพของกำลังแรงงาน ยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประเภท อาชีวศึกษามีสัดส่วนน้อยกว่าประเภทสามัญศึกษา ทำให้มีการขาดแคลนแรงงานระดับกลาง ส่วนแรงงานที่สำเร็จ การศึกษาระดับอุดมศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และยังมีสมรรถนะหรือ คุณลักษณะอื่นๆ ที่ไม่ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ ทำให้มีผู้ว่างงานอยู่จำนวนมาก จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนและกำลังแรงงานที่มีทักษะ และคุณลักษณะที่พร้อมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของ ภาคส่วนต่างๆ โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการกำลังคน เพื่อวางแผนการจัดการศึกษา ทั้งเพื่อการผลิต กำลังคนเข้าสู่ตลาดงานและการพัฒนากำลังคนเพื่อยกระดับคุณภาพกำลังแรงงานให้สูงขึ้น (Office of the Education Council, 2017A) กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ขึ้น เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ ในระยะยาว 20 ปี โดยมุ่งจัดการ การศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการ การศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ (Office of the Education Council, 2560A) แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ดังนี้

“คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21”

โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา 4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะที่ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ 3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ดังกล่าวข้างต้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579 จึงได้กำหนดกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ 6 ยุทธศาสตร์หลัก ที่สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้แผนการศึกษาแห่งชาติบรรลุเป้าหมายตามจุดมุ่งหมาย วิสัยทัศน์ และแนวคิดการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 : การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 สู่การปฏิบัติขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ ประกอบด้วย สารของแผนการศึกษาแห่งชาติที่มีความชัดเจน ครบถ้วน และครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกระดับการศึกษา การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแผนการศึกษาแห่งชาติของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสาธารณชน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนเพื่อสร้างความตระหนักในสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และการนำแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนแก่ผู้ปฏิบัติทุกระดับ เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษาของชาติ

ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรต่อการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

ความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรจะทำให้ทราบถึงทิศทางในการจัดการเรียนการสอนของประเทศ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่น่านโยบายการศึกษาของชาติลงสู่การปฏิบัติ เป็นตัวชี้บ่งความเจริญของประเทศ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงย่อมได้กำลังคนที่มีคุณภาพ

การพัฒนาหลักสูตรในกระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อให้การดำเนินการของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย จึงเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องนำมาคิดทบทวน เพราะหลักสูตรจะเป็นแนวทางในการนำนโยบายชาติลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อเกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางหรือนโยบายในการพัฒนาการศึกษา มุมมองที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรก็จะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังที่ Taba (1962) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และอื่นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ หรือเปลี่ยนแปลงบางส่วน และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมจำเป็นต้องมีการวางแผนกระบวนการณ์มุ่งไปสู่ความก้าวหน้าและเป็นระบบ เพื่อสร้างระบบการศึกษาในเชิงบวก จะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั่วโลก หลักสูตรของโรงเรียนได้รับผลกระทบ และมีความจำเป็นต้องปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เมื่อบริบทและมุมมองในการพัฒนาประเทศมีการปรับเปลี่ยน จึงจำเป็นต้องปรับมุมมองในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อเป็นการเตรียมประชากรของประเทศให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข การเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรส่งผลให้หลักสูตรเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย (Tongah, 2012) การพัฒนาหลักสูตรที่ดีจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อมูลทางสังคม วัฒนธรรม และนโยบายในการจัดการศึกษาที่เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ จึงจะทำให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน สามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการสังคมได้

ดังนั้น เมื่อรัฐบาลมีการประกาศแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรที่จะวิเคราะห์ความต้องการใหม่ ผลของการวิเคราะห์ออกมาอย่างไร มุมมองในการพัฒนาหลักสูตรก็จะเปลี่ยนไปตามนั้นด้วย การพัฒนาหลักสูตรที่ดีนั้น ควรจะคาดการณ์สภาพสังคมในอีก 5-10 ปีข้างหน้าด้วยว่าจะเป็นอย่างไร และจำเป็นอย่างไรที่ต้องพิจารณาถึงข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ เพื่อให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้นสมบูรณ์ สามารถสนองความต้องการของบุคคล และสังคม

มุมมองในการพัฒนาหลักสูตรตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579

จากการศึกษาแนวคิดและเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาชาติ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ที่ 1-5 เพื่อนำเสนอแนวคิดไปสู่แนวทางในการพัฒนาหลักสูตร สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 6 : การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรับโครงสร้าง บทบาท และระบบการบริหารจัดการการศึกษา กฎหมายและรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการในเชิงโครงสร้าง จึงไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในบทความฉบับนี้

บทความฉบับนี้มุ่งนำเสนอมุมมองที่เกิดจากการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 โดยใช้การวิเคราะห์กระบวนการ หรือ Process Mapping ที่ทำให้ทราบถึงสถานการณ์ของตนเองในปัจจุบัน และศึกษาดูว่าอะไรคือตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance

Indicator: KPI) และปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factor: CSF of Process) ของกระบวนการนั้นๆ ในบทความนี้ผู้เขียนศึกษาลักษณะและสภาพปัจจุบันในบริบทของประเทศไทยในแต่ละเป้าหมายของยุทธศาสตร์ จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้เข้าใจสภาพที่เป็นจริงในสังคมปัจจุบัน วิเคราะห์สภาพที่พึงปรารถนาตามเป้าหมายของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ออกมาเป็นคุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา ตามแต่ละยุทธศาสตร์ (KPI) และนำไปสู่มุมมองในการพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพและเหมาะสม (CSF of Process) เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงขอเสนอภาพรวม ในแต่ละยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์นี้ คือ

1. รักษาและสถาบันพระมหากษัตริย์ยอมรับและสนับสนุนสถาบันหลักและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. เข้าใจบทบาทหน้าที่และปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองไทยพลเมืองอาเซียน และพลเมืองโลกได้อย่างเหมาะสม

เมื่อวิเคราะห์บริบทของคนไทยในยุคปัจจุบัน พบว่า สภาพแวดล้อมของสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาในด้านการสื่อสารด้านเทคโนโลยีและยังมีการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมจากต่างประเทศ สภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้สังคมไทยกลายสภาพเป็นสังคมที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นความเสื่อมถอยทางด้านจิตใจของมนุษย์ (Wongpiromsarn, 2016) เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม การจัดการเรียนการสอนไม่สามารถปลูกฝังจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนที่เป็นเยาวชนได้ (Suksawat & Namsomboon, 2017) กระบวนการศึกษาได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีการบรรจุรายวิชาหน้าที่พลเมืองให้เป็นรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมุ่งหวังว่ารายวิชาหน้าที่พลเมืองจะเป็นวิชาที่เน้นการสอนกระบวนการคิด ทักษะต่างๆ เพื่อให้ให้นักเรียน เกิดคุณลักษณะ คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม แต่วิชาหน้าที่พลเมืองในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานปี 2551 เป็นวิชาเพิ่มเติมที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่มีน้ำหนักพอที่จะสอนให้เด็กไทยเกิดคุณลักษณะที่ต้องการได้ (Chittradbub, 2014) การสอนให้คนไทยเกิดเจตคติเรื่องการรักษาดีค่อนข้างยาก เพราะการเรียนในปัจจุบัน มุ่งเน้นให้เข้าใจบทบาทของการปฏิบัติตนจากการท่องจำ จึงสอดแทรกแนวคิดและความตระหนักรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองยาก นอกจากนี้ผู้เรียนขาดความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญของรายวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะไม่มีผลต่อการสอบเข้าเรียนต่อ จึงทำให้นักเรียนขาดความตระหนักในคุณค่าของรายวิชาหน้าที่พลเมืองซึ่งเป็นรายวิชาเพิ่มเติม

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์ที่ 1 และการวิเคราะห์บริบทของการจัดการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่า สภาพที่พึงปรารถนา คือ การสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน และพลเมืองโลกได้อย่างเหมาะสม ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวัง ดังนี้

1. หลักสูตรควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่สะท้อนความรักและการธำรงรักษาสถาบันหลักของชาติ การยึดมั่นในการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเพิ่มขึ้น โดยนำแนวคิดของ กระบวนการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification) ซึ่งเป็นวิธีการสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง แนวคิดพื้นฐาน ของกระบวนการนี้ถือว่า ค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่า ดีงาม ถูกต้องและควรแก่ การยึดถือ (Pilanathanond, 1999) กระบวนการกระจ่างค่านิยม มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบตนเองว่า หลักการ ประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกที่ควรตามธรรมชาติของตนควรเป็นอย่างไร (Setian, 1990) ในธรรมชาติเช่นนี้ ค่านิยมที่เกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของแต่ละบุคคล ในมุมมองของการปลูกฝังค่านิยมแนวใหม่ไม่ควรจัดรูปแบบ การเรียนรู้ที่ชี้ชวนให้ผู้เรียนจำว่าอะไรคือสิ่งที่ผิด อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง แต่ควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดและลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเอง และจากการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ จะสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความ ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มในการคิด การพิจารณาเลือก การตัดสินใจยอมรับด้วยการเห็น คุณค่าอันจะนำไปสู่การยึดถือและการปฏิบัติเป็นนิสัยที่ถาวรต่อไป

2. จัดการเรียนการสอน/กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) เพิ่มขึ้น ซึ่งจะสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนว่า ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้อง เป็น "พลเมือง" ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือมีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพ สิทธิผู้อื่นเคารพความแตกต่าง เคารพกติกาประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ (Chandransu, 2018) ประเทศ สหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนี จัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมืองจนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้ กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งจะสอดคล้องกับ สถานการณ์ของประเทศเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากว่าเรามีปัญหาในเรื่องของความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันมาก เราเพียงคิดเห็นไม่ ตรงกันเราก็ทะเลาะกัน และทำให้บ้านเมืองเสียหายขาดความสุข แนวคิดของ Civic Education จะปรับเปลี่ยนให้เกิด ความเข้าใจว่า ความเป็นประชาธิปไตยไม่ใช่ปรากฏการณ์ภายนอกที่มีองค์กรหรือสถาบันอะไร แต่วามันอยู่ที่ การ ประพฤติ ปฏิบัติ ความท้าทายอยู่ที่ว่าไม่ใช่จะต้องมาตั้งกฎเกณฑ์ และมีกฎเกณฑ์นั้นไว้ ความท้าทาย คือ ทำอย่างไรให้ กฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมาแล้วได้รับการปฏิบัติตาม ได้รับการยอมรับเคารพซึ่งกันและกัน ตามแนวคิดของ Civic Education ผู้คนพลเมืองจะถูกสอนให้เตรียมตัวเพื่อที่จะปกป้องหรือให้มีสิทธิในการดำเนินชีวิตภายใต้กรอบแห่งความเสมอภาค เพราะฉะนั้นการจัดหลักสูตรตามแนวทาง Civic Education ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะจำกัดอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่จะต้อง เป็นเรื่องที่สร้างขึ้นให้ทุกภาคส่วนเรียนรู้ได้ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง สำหรับเด็กและเยาวชนควรเน้นการเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ "ความเป็นพลเมือง" เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน แทนการสอนให้รู้ให้จำแบบดั้งเดิม จัดกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม และใช้สื่อมวลชน ทั้งสื่อ โทรทัศน์ วิทยุสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในเรื่อง "พลเมือง" และ

คุณสมบัติของความเป็น "พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้างและพัฒนาตนเองให้เป็น "พลเมือง" ที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกา และร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง (Samakoses, 2011)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ที่ 2 พบว่า คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์นี้คือ

1. มีทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ภายใต้อายุศรษฐกิจและสังคม 4.0

2. เป็นผู้สร้างนวัตกรรมได้

ผลจากการสำรวจความต้องการแรงงานของนายจ้างและองค์กรเกิดใหม่ในปี 2557 ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) พบว่า นายจ้างขององค์กรในศตวรรษที่ 21 คาดหวังให้พนักงานในองค์กรมีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) มากที่สุด (Department of Skills Development, 2015) แต่จากการศึกษาสถานะปัจจุบัน พบว่า ประเทศไทยมีแรงงานที่มีทักษะและสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน (Mismatching) ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีสมรรถนะเป็นที่พอใจของสถานประกอบการเพียงร้อยละ 60 (Office of the Education Council, 2016B) อีกทั้งผลงานด้านการวิจัยและพัฒนาต่อประชากรยังอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของประเทศไทยพบว่า เป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าประเทศเกาหลีใต้และประเทศสิงคโปร์ 6 – 10 เท่า และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชนในประเทศไทยก็มีจำนวนน้อยกว่าประเทศเกาหลีใต้และประเทศสิงคโปร์ 7 – 11 เท่า (Magoodin, 2011) นวัตกรรมการศึกษาส่วนมากเป็นการนำของเดิมที่มีอยู่แล้วนำมาใช้อย่างเหมาะสมให้มีประสิทธิภาพทางการศึกษา สำหรับการคิดสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนทั้งในรูปแบบของวิธีการและเครื่องมือยังปรากฏอยู่ในสัดส่วนที่น้อย การส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ซึ่งไม่สามารถจะสร้างให้เกิดขึ้นได้ทุกคน ในสภาพการณ์ปัจจุบันงานวิจัยทางการศึกษาทั้งเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการสอนหรือฝึกคน มีมากเพียงพอกับความต้องการ แต่สิ่งที่ขาด คือ ความสามารถในการใช้เครื่องมือและวิธีการที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิผลสูงทั้งด้านปริมาณคุณภาพ และคุ้มค่ากับการลงทุน

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์ที่ 2 และการวิเคราะห์บริบทของในประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่าแรงงานที่จะยังคงปลอดภัยและมีความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ คือ แรงงานที่มีทักษะที่หลากหลายทั้งทางปัญญาและทางการสื่อสาร เช่น ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะการสื่อสาร เป็นต้น ส่วนแรงงานที่ยังพึ่งพาทักษะซ้ำๆ ในการประกอบอาชีพอยู่ในปัจจุบันจะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงมากที่จะตกงานในอนาคต ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการ ดังนี้

1. ผลิตและพัฒนาากำลังคนให้มีสมรรถนะในสาขาที่ตรงตามความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งส่งเสริมการผลิตและพัฒนาากำลังคนที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน

ปรับหลักสูตรจากการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหา มาสู่การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ รวมทั้งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงาน มีความสามารถในการบูรณาการความรู้เชิงเทคนิค วิชาการหรือการจัดการ มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้นมาใช้ในการปฏิบัติงาน จัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงาน ให้น้ำหนักกับการสร้างทักษะการเรียนรู้และปรับตัวของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต มุมมองในการพัฒนาหลักสูตรควรมีการพัฒนาสมรรถนะตามสาขาวิชาชีพและจัดทำเส้นทางสู่อาชีพ (Career Path) และการดำเนินการให้มีการประเมินบุคลิกภาพตามกลุ่มสาขาอาชีพให้กับนักเรียนรายบุคคล เพื่อใช้เป็นข้อมูลการตัดสินใจเลือกโปรแกรมการเรียนตามสาขาวิชาชีพที่สนใจ อีกทั้งการจัดกระบวนการเรียนรู้ จึงต้องเปลี่ยนจาก Passive Learning มาเป็น Active Learning ฝึกฝนทักษะความรู้ความสามารถในเชิงลึกเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และการคิดแบบมีวิจารณญาณ ควบคู่กับแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) มาใช้ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สามารถช่วยให้ผู้เรียน สามารถเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในตน ที่อยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงมุมมองและความหมายต่อโลกและชีวิต คือ การเรียนรู้ที่เปลี่ยนกรอบการอ้างอิง (Frame of Reference) เดิมที่ยังไม่ชัดเจน ไปสู่กรอบการอ้างอิงที่ใหญ่ขึ้นกว้างขึ้น ลึกขึ้น สามารถแยกแยะความแตกต่างได้ สามารถสะท้อนและนำเสนอภาพความรู้สึกลึกซึ้งได้มากขึ้น รวมถึงรู้สึกว่าการรอบนี้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น และถูกต้องมากขึ้น (Mezirow, 2003) การนำทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงมาใช้ จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเข้าใจตนเองอย่างใคร่ครวญ มีวิจารณญาณ เกิดความเข้าใจในบทเรียนอย่างแท้จริงและยั่งยืน สามารถบูรณาการความรู้ทางทฤษฎีสู่การปฏิบัติงานได้อย่างกลมกลืนและถูกต้อง เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์หรือกระบวนทัศน์ของผู้เรียนสู่การมองโลกในเชิงองค์รวม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการสร้างขีดความสามารถของตนเองในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เสริมสร้างและพัฒนาความรู้ความเข้าใจสำหรับบัณฑิตจบใหม่ด้านนวัตกรรมและเศรษฐกิจดิจิทัล โดยให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดของวิจัยเป็นฐาน (Research Based) มาบูรณาการกับการจัดการศึกษาทุกระดับให้มากขึ้น การวิจัยเชิงบูรณาการจะประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์ จำเป็นต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) สถาบันต้องมีแผนการวิจัย มีระบบและกลไก ตลอดจนมีการสนับสนุนทรัพยากรให้สามารถดำเนินการได้ตามแผน 2) บุคลากรมีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างเข้มแข็งโดยบูรณาการงานวิจัยกับการจัดการเรียนการสอน และพันธกิจด้านอื่นๆ ของสถาบัน และ 3) ผลงานต้องวิจัยมีคุณภาพ มีประโยชน์ สอดยุทธศาสตร์ของชาติและมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ผลที่ได้จากการวิจัยมุ่งสู่การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ เช่น ผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์แก่สาธารณชนในเรื่องต่างๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการสร้างงานวิจัย ซึ่งทำให้ได้ความรู้ใหม่ที่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการใหม่ๆ ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เกิดความตระหนักว่าการพัฒนางานวิจัยสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการประยุกต์ใช้กับกลุ่มเป้าหมายผลงานวิจัยที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชนในเรื่องต่างๆ ที่ทำให้ คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 และยุทธศาสตร์ที่ 4 : การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา จากกรณีวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ที่ 3 และ 4 พบว่า คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์นี้ คือ

1. มีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทยและมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีวินัยและจิตสาธารณะ มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย สงบสุข และพอเพียง

2. มีคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ 3R 8Cs ประกอบไปด้วย

3R คือ Reading-อ่านออก (W)Riting-เขียนได้ และ (A)Rithmetic-มีทักษะในการคำนวณ

8Cs ประกอบไปด้วย 1) Critical Thinking and Problem Solving: มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแก้ไขปัญหาได้ 2) Creativity and Innovation: คิดอย่างสร้างสรรค์ คิดเชิงนวัตกรรม 3) Collaboration Teamwork and Leadership: ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ 4) Communication Information and Media Literacy: ทักษะในการสื่อสาร และการรู้เท่าทันสื่อ 5) Cross-cultural Understanding: ความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม กระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม 6) Computing and ICT Literacy: ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และการรู้เท่าทันเทคโนโลยี 7) Career and Learning Skills: ทักษะทางอาชีพ และการเรียนรู้ และ 8) Compassion : มีคุณธรรม มีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญของทักษะขั้นต้นทั้งหมด และเป็นคุณลักษณะที่เด็กไทยจำเป็นต้องมี

3. สามารถพัฒนาศักยภาพและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต คนทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ (เด็กแรกเกิด – 5 ปี มีพัฒนาการสมวัย คนไทยมีการอ่านเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุมีทักษะอาชีพและทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น)

เมื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน พบว่า ประชากรไทย มีค่านิยมยึดตนเองเป็นหลักมากกว่าการคำนึงถึงสังคมส่วนรวม รักสนุกและความสบาย เชื่อข่าวลือ ขาดความอดทน ขาดวินัย วัตถุนิยม ยอมรับคนที่ฐานะมากกว่าคนดี มีคุณธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหลายประการที่ลอกเลียนแบบวัฒนธรรมจากต่างประเทศ มีพฤติกรรมที่เน้นบริโภคนิยม และค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ชีวิตแบบเร่งรีบ ไม่เคารพสิทธิคนอื่น ขาดความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล (Bhanthumnavin, 2007) ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมไทย อีกทั้งมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมและการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทย

สำหรับประเด็นของคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นั้นถึงแม้ประเทศไทยมีนโยบายในการพัฒนาทักษะของประชากรในศตวรรษที่ 21 และมีการตั้งเป้าหมายให้ไปถึงความต้องการกำลังคนยุค 4.0 แต่ก็ยังพบว่า นักเรียนขาดทักษะการคิดและทักษะชีวิตและทักษะการทำงาน (Thailand development Research Institute, 2013) ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนเทียบกับทั่วโลกและอาเซียน ยังอยู่ในระดับต่ำ ผลสอบ PISA 2015 ไทยอยู่ในอันดับที่ 55 (OECD ,2016) อีกทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่เป็นที่น่าพอใจ อันเป็นผลมาจากการสอนตามหลักสูตรที่มีเนื้อหามากเกินไปส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากกว่าผลดี (Pronrunroj, 2014)

ในเรื่องการพัฒนาความศักยภาพและการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง พบว่า เด็กไทยมีทักษะการเรียนรู้และการใฝ่รู้เพิ่มขึ้น แต่ยังขาดความสามารถในการจัดการและสังเคราะห์ข้อมูล เด็กไทยขาดความมุ่งมั่น แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ยังไม่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเพียงแหล่งให้ความรู้ส่วนตน ขาดการเชื่อมต่อสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อัตราการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้อ่านเพื่อหาความรู้ และอัตราการอ่านเฉลี่ยของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ ยังมีปัญหาพัฒนาการไม่สมวัยและพัฒนาการล่าช้าโดยพัฒนาการที่ล่าช้าสุด คือ พัฒนาการด้านภาษา (Office of the National Economics and Social Development Board, 2017)

พฤติกรรมและทักษะการใช้ชีวิตของกลุ่มเด็กวัยเรียน ยังมีปัญหาด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา (IQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) เด็กวัยเรียนของไทยส่วนใหญ่มี IQ ที่ต่ำกว่าค่ากลางมาตรฐานสากล ขณะที่ EQ มีคะแนนเฉลี่ยที่ต่ำกว่าระดับปกติ (Information Center, Rajanukul Institute, 2017) เนื่องจากปัญหาและปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม การดูแลของครอบครัว กลุ่มวัยเรียนมีปัญหาการตั้งคร่ำครึก่อนวัยอันควร และปัญหาหาเสพติด

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์ที่ 3 และ 4 และการวิเคราะห์บริบทของการจัดการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่า ยังมีช่วงห่างของสภาพความเป็นจริงกับสภาพที่พึงปรารถนา คือ เป็นการเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ มีศักยภาพตามคุณลักษณะของบุคคลในศตวรรษที่ 21 และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวังดังนี้

1. การจัดหลักสูตรต้องมุ่งการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง มีทักษะแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาเพื่อให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาแล้วต้องมี คือ 1) แก่นความรู้เนื้อหา 2) วิธีการที่จะแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับเด็กในศตวรรษใหม่ และ 3) ทักษะการคิด เช่น การคิดแบบสังเคราะห์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ผู้เรียนทุกคนก็ควรมีทักษะด้านการสื่อสารได้และทักษะการใช้เทคโนโลยี (Thailand development Research Institute, 2013) จัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ และเป็นเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตของผู้เรียน ซึ่งต้องการเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาในเชิงปริมาณไปสู่การจัดการศึกษาในเชิงคุณภาพ คือ ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา แต่เพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ ในชั้นเรียนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดของตนเอง ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และลดบทบาทของครูจากผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้มีการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ และเตรียมคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ปฏิรูปหลักสูตรให้มีลักษณะกระชับ (Lean Curriculum) อันได้แก่ เน้นแนวคิดหลักและคำถามสำคัญในสาระการเรียนรู้ ลดเนื้อหาที่ไม่จำเป็น เรียนรู้ผ่านโครงงานและการทำงานเป็นทีม สนับสนุนการใช้ ICT ในการหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูง และความสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน นอกจากนั้นหลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นโดยให้แต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของตนได้ ทั้งนี้ ควรมีการลดจำนวนชั่วโมงการเรียนในห้องเรียน และเพิ่มการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงการและการแก้ปัญหา รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยีนำเสนอเนื้อหาอย่างทันสมัย

มีปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วม และใช้สนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) และการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (Connectivism)

3. เน้นหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Curriculum) และบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary Curriculum) ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียน เน้นสิ่งที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ สามารถทำได้ และเป็นไปได้ การเรียนรู้แบบท่องจำรายวิชาต่างๆ เพื่อรับเกรดและเพื่อจบการศึกษาต้องถูกแทนที่ด้วยการนำทักษะความรู้ไปใช้ได้ อย่างสร้างสรรค์ เป็นหลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (Life in the real world) เกิดมโนทัศน์ของ Education is life เรียนในสิ่งที่ เป็นโลกจริงในชีวิต ด้วยเนื้อหาต้องมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ และท้าทาย เป็นหลักสูตรที่ให้นักเรียนเกี่ยวข้องกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ และคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรม สังคม และสากล ความเป็น Global Model มีการกระตุ้นและจูงใจผู้เรียนให้เป็นคนใฝ่เรียนรู้ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จะจบการศึกษาออกไป

4. หลักสูตรจะต้องปรับจัดการเรียนการสอนให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องปรับให้อยู่บนฐานของนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งเชื่อมต่อคนทุกกลุ่มให้สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ พัฒนากล้องข้อมูล สื่อ และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ให้มีมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ส่งเสริม สนับสนุนให้คนทุกช่วงวัยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม เต็มตามศักยภาพในแต่ละช่วงวัย รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรจะไม่จำกัดอยู่แต่ภายในห้องเรียน แต่จะเชื่อมโยงครู ผู้เรียน ชุมชน เข้าสู่ศูนย์กลางแห่งความรู้ทั่วโลก ครูจะต้องปรับเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกช่วยให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และต่อยอด มุ่งสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะ ทักษะคิด ค่านิยม เพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพทางบวกที่มีทั้งความสำเร็จและความสุข

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ที่ 5 พบว่า คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์นี้คือ มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักในสำคัญของการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความมีคุณธรรม จริยธรรมและการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น สภาวะโลกร้อนเกิดภัยธรรมชาติ การขยายตัวเศรษฐกิจสังคมทำให้ทรัพยากรถูกทำลาย เสื่อมโทรม กิจกรรมการบริโภคของมนุษย์ ส่งผลให้ มีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา เช่น ปริมาณขยะที่มากขึ้นจากการบริโภคของผู้คนที่มากขึ้น ซึ่งยากต่อการกำจัด เกิดการใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่า ทำให้ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติ ลดน้อยลงอีกทั้งพบว่า คนไทยมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาดความตระหนักถึงสำคัญของการมีวินัยความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทย ส่งผลให้แนวโน้มความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของการนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ทางรัฐบาลได้มีนโยบายกระตุ้นและแรงจูงใจให้มีการนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง คนส่วนใหญ่มีความเข้าใจ คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ในระดับหนึ่ง แต่ดูเหมือนว่าคนจำนวนไม่น้อยที่ยังเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับแนวคิดนี้ โดยคิดว่าคำว่า พอเพียง คือการประหยัด การมัธยัสถ์ ทุกอย่างต้องประหยัดถึงจะพอเพียง พอได้ยินคำว่าพอเพียงก็จะนึกถึงเรื่องสวนไร่นา พืชพันธุ์สัตว์ นกถึงการทำเกษตร ปลูกผักเลี้ยงปลา คิดว่าการมีวิถีแบบพอเพียงคือ การทำนา ทำไร่ ปลูกผัก ปลูกข้าวกินเอง หรือมองว่า เป็นการนำมาประยุกต์ใช้ในภาคเกษตรกรรมเท่านั้น (Office of civil service commission, 2016) ซึ่งความจริงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกภาคส่วน และนำมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์ที่ 5 และการวิเคราะห์บริบทของการจัดการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบัน คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนาตามยุทธศาสตร์ นี้คือ มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักในคุณค่าของการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมีคุณธรรม จริยธรรมและการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความมุ่งหวัง ดังนี้

1. ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม แทนที่การจัดการเรียนการสอนโดยให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพราะการให้ผู้เรียนเพียงแต่ท่องจำเนื้อหาว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างไร เราจะมีแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างไรนั้น ไม่สามารถสร้างจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมได้ (Onthanee & Wattanathon, 2006) ในหลักสูตรควรเพิ่มแนวคิดของ จริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethics) เข้าไปในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมทุกระดับชั้น แนวคิดของจริยธรรมสิ่งแวดล้อม จะเสริมสร้างให้บุคคลเกิดการตื่นตัวในการตระหนักถึงความเป็นอยู่ของคนกับสิ่งแวดล้อม (Egmond, 2011) เกิดกระบวนการทัศน์ของ life-centered ซึ่งจะทำให้เกิดแนวคิดรับรู้เกี่ยวกับวิถีทางที่กำลังดำเนินอยู่นั้นว่าเป็นสิ่งที่ผิด เป็นหนทางที่นำไปสู่การล่มสลายของสิ่งแวดล้อม และเป็นอันตรายต่อชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกธรรมชาติหรือไม่ ปรับกระบวนการคิดให้เกิดความเชื่อใหม่ว่าเราควรสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก เมตตาธรรม ความร่วมมือกัน และความห่วงใยต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ในโลกธรรมชาติ สังคมใหม่แบบนี้จะเป็นสังคมที่ยั่งยืน ผู้คนมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ นอกจากนั้นควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งพัฒนาองค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. นำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง ว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคไทยแลนด์ 4.0 สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่าง

ยังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

จากแนวนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 โดยมีวิสัยทัศน์คือ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” นั้น มุมมองของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อนำพาการศึกษาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาหลักสูตร แล้วออกแบบองค์ประกอบทั้งหมดของหลักสูตรแกนกลางให้อยู่เคียงกับเป้าหมายในการพัฒนาทักษะและความรู้เชิงบูรณาการที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับความรู้เชิงบูรณาการ รวมถึงปรับลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา การจัดการศึกษาตามหลักสูตรจะต้องมีทั้งความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ จะมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะของผู้เรียนที่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมถึงความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิต หลักสูตรตามแผนการศึกษาแห่งชาติต้องเป็นหลักสูตรที่ช่วยให้ผู้เรียนเตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง เน้นการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิมที่เชื่อว่าหลักสูตรเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ที่จะผลิตผู้เรียนออกมาเหมือนกันเป็นแบบเดียว มีมาตรฐานเดียวในการบ่งชี้ความสำเร็จของการจัดการศึกษาและมุ่งปลูกฝังองค์ความรู้ที่เบ็ดเสร็จในการสอนมากกว่าที่จะสนใจความต้องการของผู้เรียน ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่มองว่าคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากผลการจัดการศึกษาเปรียบเสมือนงานศิลปะที่มีขึ้นเดียวในโลก หลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและตรงกับความต้องการของผู้เรียนเป็นเหมือนมือของศิลปินที่จะสร้างสรรค์งานศิลปะแต่ละชิ้นที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน มีมุมมองของการพัฒนาการเรียนรู้เพื่ออนาคต เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะและทัศนคติเชิงบวก มีความเชื่อมั่นและเคารพตนเอง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีความยืดหยุ่นและความตระหนักในสภาพแวดล้อม และเหนืออื่นใด คือ สามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติในยุคประเทศไทย 4.0 ได้อย่างยืนต่อไป

References

- Bhanthumnavin, D. (2007). *Research synthesis on moral and ethic in Thailand and Aboard*. Bangkok: Moral Promotion Center (Public Organization). [in Thai]
- Chandransu, T. (2018). Strategy of education development for civic education B.E. 2553-2561. *Journal of Thai Education*, 7(70), 15-26. [in Thai]
- Chittradub, S. (2014). "Learning beyond Text" sustainable blueprint in history-civic education subject. Retrieved from <http://www.thairath.co.th/content/432136> [in Thai]
- Department of Skills Development. (2015). *A survey of employee needed by employer and new organization in 2014*. Retrieved from <https://dsd.job.thai.com/> [in Thai]
- Egmond, V. (2011). Sustainability: The search for the integral worldview. *Futures*, 43(8), 853-867.
- Information Center, Rajanukul Institute. (2017). Survey in IQ EQ situation of children in Thailand. Retrieved from <http://rajanukul.go.th/new/index.php> [in Thai]
- Magoodin, N. (2011). *Comparison of competition Performances in Science Technology and Innovation in ASEAN+6*. Retrieved from http://www.sti.or.th/uploads/article_pdf [in Thai]
- Mezirow, J. (2003). Transformative learning as discourse. *Journal of transformative Education*, 1(1), 58-63.
- OECD. (2016). *PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education*. Paris: OECD Publishing,
- Office of Civil Service Commission. (2016). *Sufficient economic philosophy and application* [E-book] Retrieved from <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/pdf> [in Thai]
- Office of the Education Council, Ministry of Education. (2017A). *The National Scheme of Education B.E. 2560-2579*. Bangkok: Prikwan Graphic. [in Thai]
- Office of the Education Council, Ministry of Education. (2017B). *Research and development model of curriculum and instruction development through Thailand qualification framework*. Bangkok: Prigwhan Graphic. [in Thai]
- Office of the National Economics and Social Development Board (2017). *Potential of Thai citizen for Thai future*. Bangkok: Office of the National Economics and Social Development Board. [in Thai]
- Onthanee, A., & Wattanathon, A. (2006). Constructivist: New paradigm in environmental education. *Journal of Education Naresuan University*, 8(2), 103-113. [in Thai]
- Pilanthananond, N. (1999). *Role of value clarification in education*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Pronrunroj, C. (2014). *Challenge, value and good*. Bangkok: Office of National Education Standards and Quality Assessment. [in Thai]

- Samakoses, V. (2011, 3 March). Education for citizenship. *Matichon*, p. 10. [in Thai]
- Setian, S. Y. (1990). Effects of values clarification methodology on self-concept of Selected group of second generation Armenian American women. *Dissertation Abstracts International*, 51(6), 245-247.
- Suksawat, S., & Namsomboon, M. (2017). The development of patriotism religion and monarchy values using values clarification process of Matthayomsuksa 5 students. *Veridian E-Journal*, Silpakorn University, 10(2), 1040-1059 [in Thai]
- Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Thailand development Research Institute. (2013). Report of basic education reform's strategies on responsibility. Retrieved from <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2014/06/wb103.pdf> [in Thai]
- Tongaht, C. (2012). Curriculum theory: The development of the conceptual framework. Retrieved from <http://languageinstruction.wordpress.com>
- Wongpiromsarn, Y. (2016, 15 October). Serious crisis. *Matichon*, p. 10. [in Thai]